

CENNETÜ'İ-BAKİ'

(جنة البقيع)

Medine'de müslümanların
kurduğu ilk mezarlık.

Medine'nin Bakî veya Bakî'ül-garkad adı verilen bu mezarlığı, şehrin güneydoğusunda Mescid-i Nebevî'nin yakınında, Kanûnî Sultan Süleyman devrinde yapılmış ve günümüzde yıkılmış olan kale duvarlarının dışında bulunmaktadır. Eskiden buraya Bakî kapısından geçilirken bugün Mescid-i Nebevî ile arasında bina kalmamıştır.

Hz. Peygamber tarafından mezarlık olarak kullanılmasına karar verilmeden önce Bakî "garkad" adı verilen bir tür çalılıkla kaplı bir yerdî. Resûl-i Ekrem ahabından vefat edenlerin defnedilmesi için bir yer arayarak Bakî mevkiini mezarlık olarak kararlaştırdı. Türkler arasında daha çok Cennetü'l-Bakî adıyla meşhur olan bu mezarlığa muhacirlerden ilk defnedilen Osman b. Maz'ûn'dur. Hz. Peygamber onun baş ve ayak uçlarına kendi getirdiği iki taşı koydu; sonra da, "Bu âhirete ilk gidenimizdir" diyerek buraya Revhâ adını verdi. Daha sonra vefat eden bir kimsenin nereye defnedileceği sorulduğu zaman Hz. Peygamber, "Âhirete ilk gidenimiz olan Osman b. Maz'ûn'un yanına" buyururdu. Ensardan Bakî'a ilk defnedilen ise Es'ad b. Zürâre'dir.

Hz. Peygamber, oğlu İbrâhim vefat edince aynı yere defnedilmesini emretti; kabrinin üstüne su döktü ve buraya Zevrâ adını verdi. Bunun üzerine Medine'deki her kabile Cennetü'l-Bakî'da kendileri için bir yer ayırdılar. Hz. Peygamber'in kızlarından Rukiyye ve Zeyneb de buraya defnedildiler; sonradan Hz. Fâtîma ile oğlu Hz. Hasan da Bakî'a gömüldüler. Kerbelâ'da şehid edildikten sonra Dimaşk'a götürülen Hz. Hüseyin'in başı Yezîd tarafından Medine'ye gönderilince annesinin yanına defnedildi (İbn

Sa'd, V, 238). Hz. Peygamber'in amcası Abbas ile halası Safiyye bint Abdülmuttalib ve bazı torunları da burada yatmaktadır. Bakî'a defnedilenler arasında, Hz. Peygamber'in "benim ikinci anem" dediği Hz. Ali'nin annesi Fâtîma bint Esed ile süt annesi Halîme, Resûl-i Ekrem'in zevcelerinden başta Hz. Âişe olmak üzere Hafsa, Ümmü Seleme, Zeyneb bint Huzeyme, Zeyneb bint Cahş, Safiyye, Reyhâne ve Mâriye bulunmaktadır. Cennetü'l-Bakî'a birçok sahâbî yanında Ehl-i beyt'in ileri gelenleri, tâbiîn neslinden birçok kimse defnedilmiştir. Sahâbîlerden ise Halife Hz. Osman, Abdurrahman b. Avf, Sa'd b. Ebû Vakkâs, Abdullah b. Mes'ûd, Suheyb b. Sinân ve Ebû Hüreyre zikredilebilir.

Hz. Âişe'nin rivayetine göre Resûlullah zaman zaman Cennetü'l-Bakî'a gider ve orada medfun bulunanlara dua ederdi. Bazı cenaze namazlarını burada kıldırırdı. Habeşistan hükümdarı Ashame'nin giyabî cenaze namazını da Bakî'da kıldırılmıştı. Bazan ordularını buradan sefere uğurlardı.

Hz. Hasan ile Hz. Abbas'ın kabirlerinin üzerine 529'da (1135) Müstersid-Billâh'ın emriyle, bir kapısı ziyaret için hergün açılan iki kapılı yüksek bir kubbe ve türbe yapılmıştır. Eyüp Sabri Paşa, Kubbe-i Ehl-i beyt adı verilen bu türbenin türbedarlık ve bevâblık vazifesinin padişah beratı ile Şâfiî müftüsü Seyyid Ca'fer b. Süleyman el-Berzencî nesline verilmiş olduğunu zikreder (*Mir'âtü'l-Haremeyn*, II, 982). Hz. Osman'ın kabri üzerine de 601'de (1205) Selâhaddin-i Eyyübî'nin emriyle bir kubbeli türbe yapılmıştır. Evliya Çelebi Bakî'da türbesi bulunanların adlarını zikrettikten sonra sandukalarının altın işlemeli yeşil atlasla örtülü olduğunu, türbedarların "öd-i mâverdî" yakarak ziyaretçilere güzel koku sunduklarını, Hz. Âişe'nin türbesinin Kanûnî Sultan Süleyman tarafından 1543'te yenilendiğini, ayrıca Hz. Peygamber'in, annesi Âmine'yi Ebvâ'dan buraya süt annesi Halîme'nin yanına hic-

retin 6. yılında nakletmiş olduğunu haber vermektedir.

1806 yılında Suûd b. Abdülazîz Medine-i Münevvere'yi istilâ edince Cennetü'l-Bakî'daki mezar taşlarını ve türbeleri yıktırdı; II. Abdülhamid bunları yeniden yaptırmışsa da 1926'da Suûdîler'den Abdülazîz b. Suûd türbe ve mezarları yeniden yıktırmıştır. Bugün hiçbir türbe ve mezar taşının bulunmadığı Bakî yine mezarlık olarak kullanılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 56, 642; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 141; II, 19, 203-205; III, 13, 160, 163, 230, 340, 393, 397, 399-400, 612; IV, 31, 44, 340; V, 116, 238; VIII, 30, 77, 86, 96, 109, 113, 116, 129, 130, 216; İbn Şebbe, *Târîhu'l-Medîneti'l-münevvere* (nşr. Fehîm Muhammed Şeltût), Cidde 1399/1979, I, 86-91, 94-96, 97 vd., 110-111, 113, 121, 123-133; Bekrî, *Mu'cem*, I, 265-266; İbn Cübeyr, *er-Rihle*, Beyrut 1400/1980, s. 173-174; Semhüdi, *Vefâ'ü'l-vefâ*, II, 78-80, 83, 86, 88-90, 93-96, 101-107; Evliya Çelebi, *Seyâhatnâme*, IX, 645-654; *Mir'âtü'l-Haremeyn (Medîne)*, II, 963-1013; Cevdet, *Târîh*, VIII, 123; Sâlih Ahmed el-Âli, "Hîtatü'l-Medîneti'l-münevvere", *el-Ârab*, 1/12, Riyad 1378/1967, s. 1084-1091; A. J. Wensinck, "Bakî'ül Garkad", *IA*, II, 258; a.m.f. — [A. S. Bazmee Ansari], "Bağî' al-Gharqad", *EI²* (Fr.), I, 987.

MUSTAFA FAYDA

CENNETÜ'İ-MUALLÂ

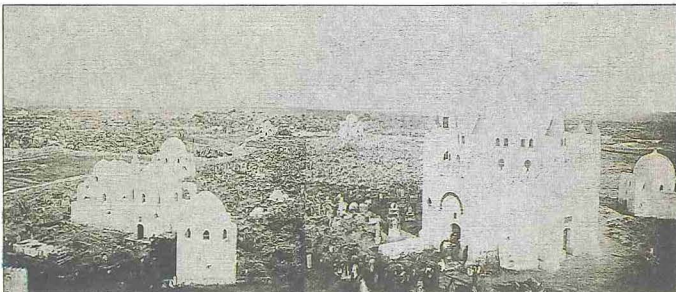
(جنة العلى)

Mekke'nin en eski mezarlığı.

Câhiliye devrinden bugüne kadar Mekke mezarlığı olan ve Harem-i şerif'in yaklaşık 2 km. kuzeyinde Mescidü'l-cin yakınında bulunan bu yer, İslâm öncesi kaynaklarda ve ilk devir İslâm tarihlerinde Hacûn diye geçmektedir. Hz. Peygamber'in dedelerinden Kusay ile Abdülmuttalib'in ve amcası Ebû Tâlib ile hanımı Hz. Hatice'nin Hacûn Mezarlığı'na defnedilmiş oldukları bilinmektedir. Rivayete göre Kusay Hacûn'a gömüldükten sonra burası mezarlık olarak kullanılmıştır (İbn Hacer, III, 722).

İslâm'dan önce Mekke Ma'lât ve Mesfele adıyla iki kısma ayrılmıştı. Şehrin ileri gelenleri, mezarlığın bulunduğu Ma'lât adlı yukarı mahallede otururlardı. Yâkût, Hacûn'un Mekke'nin yukarı tarafında bir dağ olduğunu, yanında şehir mezarlığının bulunduğunu söylemektedir (*Mu'cemü'l-büldân*, II, 225).

Mekke fethinde Resûlullah çadırını Hacûn'a kurdurmuştu. Hacûn zamanla Ma'lât (المعلاة) olarak anılmaya başlandı. Me-

Cennetü'l-Bakî'nin XIX. yüzyıl sonundaki durumu (İÜ Ktp., Albüm, nr. 90.743)